

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/24, p. 147-158

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12313>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ **Referees/Hakemler:** Doç. Dr. Serdar ÖZTÜRK –
Doç. Dr. Zübeyir TURAN

This article was checked by iThenticate.

KAPİTALİST SİSTEMİN KRİZ VE YÜKSELİŞLERİ: UZUN DALGALAR TEORİSİ

Yusuf Kemal ÖZTÜRK* - İnan AKDAĞ**

ÖZET

Feodalizmin gerilemesinden sonra gelişen iktisadi dalga, kapitalizmin yükselmesine ve güçlenmesine olanak sağlamıştır. Onaltıncı yüzyılın sonlarına kadar devam eden bütün bu gelişmelerden sonra, kapitalizmin egemen üretim tarzı haline gelmesi onyedinci yüzyıldaki uzun durgunluk döneminin aşılması ve sonrasında sanayi devrimiyle birlikte gerçekleşmiştir. Böylece 18. yüzyılın sonlarından itibaren ortaya çıkan sanayi devrimiyle birlikte kapitalizm önemli bir ivme kazanmıştır. Artık hızla üçüncü dünya ülkelerine ihraç edilmeye başlanan kapitalist düzen, her zaman tartışmaların ve suçlamaların odak noktası haline gelmiştir. Bu suçlamaların ve tartışmaların temel nedeni ise ekonomik daralmaların sebebinin hep kapitalizme yüklenmesi nedeniyle olmuştur. Ancak daralma dönemlerinin olmasına rağmen, genişleme dönemlerinin de olduğunu göz önüne alan kapitalist iktisatçılar ise bu genişleme dönemlerinden yola çıkarak kapitalizmi savunmuşlardır. 1970'lerin başında sona eren ekonomik genişlemenin ardından ortaya çıkan daralma, neo-liberallerin yoğun çabalarıyla yeni bir kapitalist-liberal dönemin başlamasına neden olmuştur. Artık 1980'lerle birlikte liberal kapitalist rüzgar yeniden esmeye başlamış, devletin ekonomiye müdahalesi olabildiğince azalmıştır. Yirminci yüzyılın sonunda ve Yirmibirinci yüzyılın hemen başında Türkiye de dahil olmak üzere birçok ülkeyi etkileyen ekonomik krizler bu yeni liberal kapitalist sürecin devamına engel olamamıştır. Ancak 2008'deki Amerika merkezli dünya ekonomik krizi liberal kapitalizmin yeniden ve daha güçlü sorgulanmasına neden olmuştur. İşte bütün bu ekonomik dalgalanmalar, kapitalizmin geleceği hakkında görüş ayrılıklarının yeniden ortaya çıkmasına neden olmuştur. Marksistlerin iddia ettiği gibi gittikçe şiddetlenen bu krizler kapitalizmin sonunu getirecek olan bir sistem krizi mi? Yoksa kapitalist işleyişin olağan periyodik, aşağı ve yukarı devreler halinde salınan ve kapitalist gelişimin olağan çevrimi midir? 1917 devrimi bile kapitalizmin sonunu getirmediğine göre

---

* Yrd.Doç.Dr. Amasya Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, El-mek: ykozurtk@amasya.edu.tr

** Öğr.Gör.Dr. Amasya Üniversitesi, Gümüşhacıköy Hasan Duman M.Y.O. El-mek:inanakdag@yahoo.com

Kondratieff'in "Ekonomideki Uzun Dalgalar" teorisi daha akla yakın gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kapitalizm, İş Çevrimi, Ekonomik Dalgalanma, Kondratieff, Schumpeter.

THE CRISIS AND EXPANSION OF THE CAPITALIST SYSTEM: LONG WAVE THEORIES

ABSTRACT

The economic wave which developed after the losing ground of feudalism led to the strengthening and rise of capitalism. After the all progresses which continued to the end of the 16. century, with the passings tag nation at 17. century and the industrial revolution caused to capitalism as being dominant mode of production. There by capitalism which revealed with the industrial revolution at the end of the 18. century gained acceleration. Then capitalist order which exported to the third world countries rapidly always be came focus point of the debate sand accusations. The main reason of these debate sand accusations was that the reason of economic recessions always adjudged to capitalism. Capitalist economists who take into consideration expansion periods of capitalism despite its recessions defends capitalism by highlighting the expansion of capitalism. The recession after the economic expansion which ended at the beginning of 1907s led to start on new capitalist-liberal period as the result of intensive efforts of neo-liberals. With 1980s and capitalist-liberal wind started to blow, the state reduced its intervention to economy. At the end of 20. century and at he beginning of 21. century economic crisis which affected many countries including Turkey did not become barrier to the start of this new capitalist-liberal process. However, in 2008 the world economic crisis the U.S. centric led to strongly inquire of liberal capitalism again. All these cycles bring about to reveal of discords about the future of capitalism. Whetheror not this intensive crisis lead to the end of capitalism like the claims of Marxists. Or whetheror not natural cycles of capitalist progress which are periodical, upward and downward. If 1917 revolution did not bring about the end of capitalism, Kondratieff's long wave theory was plausible.

STRUCTURED ABSTRACT

When the look at economic systems, it can be observed that there are sometimes abundance and sometimes scarcity. Scarcity times are crisis times. Capitalism as an economic system does not immune from these cycles. Sometimes there is expansion and sometimes there is big crisis. The efforts to understand these cycles have led to appear of the long waves of capitalism. The theory of the long waves of capitalism appeared in the 1920s. The first architect of this theory was Nikolay Kondratieff Russian economist. Kondratieff was conservative economist. And then Leon Trotsky from Marxist school put forward his theory about the long waves. Moreover, like Trotsky from Marxist school Ernest Mandel

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/24

alleged his long wave theory in the 20. century. After Kondratieff and Trotsky Joseph Schumpeter as liberal asserted his long wave theory. Therefore, as a result of these three theories there are three approaches; Kondratieff had conservative thesis, Trotsky had revolutionary thesis and Schumpeter had liberal thesis.

The economic wave which developed after the losing ground of feudalism led to the strengthening and rise of capitalism. After the all progresses which continued to the end of the 16. century, with the passing stagnation at 17. century and then industrial revolution caused to capitalism as being dominant mode of production. Thereby capitalism which revealed with the industrial revolution at the end of the 18. century gained acceleration. Then capitalist order which exported to the third world countries rapidly always became focus point of the debates and accusations. The main reason of these debates and accusations was that the reason of economic recessions always adjudged to capitalism. Capitalist economists who take into consideration expansion periods of capitalism despite its recessions defends capitalism by highlighting the expansion of capitalism. The recession after the economic expansion which ended at the the beginning of 1970s led to start to new capitalist-liberal period as the result of intensive efforts of neo-liberals. With 1980s and capitalist-liberal wind started to blow, the state reduced its intervention to economy. At the end of 20. century and at the beginning of 21. century economic crisis which affected many countries including Turkey did not become barrier to the start of this new capitalist-liberal process. However, in 2008 the world economic crisis the U.S. centric led to start to inquire of liberal capitalism again. All these cycles bring about to reveal of discords about the future of capitalism. Whether or not this intensive crisis lead to the end of capitalism like the claims of Marxists. Or whether or not natural cycles of capitalist progress which are periodical, upward and downward. If 1917 revolution did not bring about the end of capitalism, Kondratieff's long wave theory was plausible.

Kondratieff's thesis was based on price index. As a result of price index the long wave theory was discovered. The first time Kondratieff built the long wave from 1789 to 1920. All cycles continue its life time approximately 50-60 years. Kondratieff alleged three varieties of capitalism; the first is short cycle maintaining 1,5-3 years period and intermediate cycle continuing 7-11 years period and finally long cycle going on 50-60 years period.

Schumpeter supported Kondratieff's long wave theory. His first thesis appeared in 1911. He highlighted the role of entrepreneurship. It is necessary for capitalism. It created innovation which is necessary for capitalist development. Innovation is necessary for the establishment of production function. According to Schumpeter economical evolution process leads to conjunctural wave. Schumpeter in his book 'Business Cycles' tried to show three cycles which was theorized by Juglar, Kitchin and Kondratieff. Kondratieff's wave was long wave and lasted from 48 to 60 years. Kitchin's wave was short wave and maintaining 40 months. Finally Juglar's wave is middle wave and continuing 9-10 years. Therefore, one Kondratieff's wave was equal to six Juglar's cycle, and one Juglar's cycle was equal to three Kitchin's wave.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/24

Trotsky as the representative of Marxist school participated to the long wave debate. He claimed to long wave theory which was based on class struggle. Economic conjunctural fluctuation was periodical fluctuation and it brought about qualitative and quantitative alternations. This fluctuations causes important political results. The income of upper classes, state budget, prices, unemployment and the tariffs of foreign trade were tight to economical conjuncture. The history of political parties, state institutions etc. were the result of political effects of long waves.

According to Trotsky, energetic capitalist development age has important features. It has important political, philosophic and judicial changes. Unlike this period the crisis age has also important changes. It leads to inter-class and inter-state shocks in their realitions. The big historical disturbances, revolutions and wars appeared in this period.

To sum up capitalism always becomes debatable issue from its borning, someone define in 12. century and someone put forward 15. century. The debate is upon its benefit and its cost. At same time capitalist development line also becomes debatable issue. Therefore, capitalist mode of production as a whole becomes analyzing subject.

When the analyzing capitalist mode of production, it can be observed that there are sometimes expansion period and sometimes shrinking period. This process means that capitalism evolved as waves. From this point capitalist evolution as a system becomes the subject of evolutionary theories. In this study capitalism leading to long waves is analyzed.

Keywords: Capitalism, Business Cycles, Economical Fluctuation, Kondratieff, Schumpeter

1. Giriş

Kapitalizmin tarihsel olarak yükselişi son derece karmaşık bir süreci kapsamaktadır. Bu sürecin başında, Avrupa’da, 1500’lü yıllardan itibaren insanların dünyayı anlama biçimlerinde ve bütün düşünce yapısında önemli bir değişimin yerleşmeye başladığı görülmektedir. Ortaçağ dünya görüşünü temsil eden, Tanrı, insan ruhu, ahlakla ilişkili meseleler yerini, bilimsel gözlem, deney gibi dünyayı maddi anlamda çözmeye dönük yeni bir anlayışa bırakmıştır. Copernicus, Galileo, Newton ile zirveye ulaşan yenedünya anlayışı, Descartes’in doğayı matematiksel yorumlama ve Bacon’un bilgiyi doğaya hükmetme amaçlı kullanma yolunu açması bilimsel devrim olarak nitelenirken, teknolojik gelişmeye de kapı açmıştır (Capra, 1992: 53-56). Teknolojinin ilerlemesi feodalizmin sonunu getirirken, din kaynaklı aristokrasinin yerini, merkantil sınıfa bırakmaya başlaması üretim ilişkilerinin de değişmesine neden olmuştur (Zimmerman, 1964: 85-86). Piyasa sisteminin gelişmesi ve parasallaşma olgusu insan yaşamının her alanına nüfus etmeye başlamış, toplumsal atmosfer birey temelinde biçimlenerek, ulus devletlerin oluşumuna kapı açmıştır. Sonuçta kendi kurallarına göre işleyen bir piyasa, toplumun ekonomik ve toplumsal düzeylere bölünmesi gibi önemli bir işlevi de gerçekleştirmiştir. Toplum piyasa ayrışması, mevcut kurumların dönüşümünü ve yeni kurumların inşasını da beraberinde getirmiştir. Bu kurumlar içinde devletin rolü ise ekonomiden uzak, toplumsal, siyasi ve askeri alanla sınırlı düzeydedir. Ancak Kapitalist sistemde devletlerarasındaki rekabet, ülkeler arasındaki mali genişleme sürecinin tamamlayıcısı durumundadır. Devletlerarasındaki uyumlu rekabet, dünya ekonomisinin yayılımında etkili olmuş ve kapitalist dünya ekonomisinin

sürekli tekrarlanan maddi genişlemesi için de yaşamsal öneme sahip olmuştur (Kızılkaya, 2010: 71-73). İşte bu maddi genişleme, ekonomik yükselişleri beraberinde getirirken, bu yükselişler sürekli olmamış, dönem dönem krizler kapitalist sistemin sorgulanmasına neden olmuştur. Her kriz sonrası sistemin sonunun geldiği tartışmaları alevlenirken yeni bir yükselme, genişleme döneminin bu krizleri izlemesi yeni arayışlara neden olmuştur. Bu bağlamda çalışmada kısaca, kapitalizmin tarihsel gelişimi hatırlandıktan sonra, sistemdeki yükselişler ve krizler, başta Nikolay Kondratieff olmak üzere, farklı okullardan iktisatçıların, bu sarmalın sürekliliğini savunan görüşleri incelenecektir.

2. Kapitalizmin Tarihsel Gelişimi

Öncelikle Feodalizm ekonomik olarak tanımlanacak olursa, tarımsal artığın köylülerden bir sömürücü sistem yoluyla elde edilip toprak sahiplerine aktarıldığı düzen olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak ekonomik faktörler feodalizmin şekillenmesine yardım etmişse de, askeri, mali ve siyasi faktörler de bu şekillenmeye yardımcı olmuştur. Zenginliğin yalnızca toprak yoluyla üretilebildiği düşünüldüğünde, toprağın denetimini eline geçirerek zenginleşen bu kesim ile toprağın denetimini kaybederek zayıflayan merkezi yönetim arasındaki ilişki feodal düzenin temelini oluşturmaktadır. (Weiss, Hobson, 1999: 33-35). Ancak onaltıncı yüzyılın başlarında dünya ekonomisinde meydana gelen dönüşüm, yeni bir sistemin de habercisi niteliğinde olmuştur. Bu ortamda Katolisizme başkaldıran insanlar, yeni bir mezhep olan Protestanlığı yaratmışlardır. Weber Kapitalizmin doğuşunu Protestan ahlakına bağlamıştır. (Demirel, 2013: 367). Katoliklere göre zenginin cennete girmesi iğne deliğinden geçmesi kadar zordur. Ancak Protestan papazlar bunu ters yüz edip “çalışıp kazanan ve biriktiren Tanrının sevgilisidir” (Sayar, 2001: 47) diyerek, bir yerde dinin engel olduğu görüşleri terk ederek kapitalizme giden yolu açmışlardır. İşte bu şekilde feodalizmin çöküşüyle hız kazanan bu inançla birlikte Avrupa’da, toplumsal sistemde ve üretim ilişkilerinde meydana gelen dönüşüm kısaca, feodalizmden, kapitalizme geçiş olarak özetlenebilir. Bu şekilde özetlediğimizde ortaya çıkan üretimsel sonuç ise, üreticinin doğrudan kapitaliste bağımlı duruma geldiği, üretim tarzındaki değişimin (Dobb, 1992: 17) gerçekleşmesidir. Wallerstein ve Kasaba (1983: 41) bu süreci, Avrupa’da ortaya çıkan bu yenisünya ekonomisinin, kapitalist üretim tarzını ve dünya ekonomisinin yapısal özelliği olan devletlerarası sistemi geliştirmesi olarak özetlemişlerdir.

Bu gelişmeler sonucu ekonomi genişlemiş, ticaret artmış, değerli madenlerin desteğiyle para kullanımı yaygınlaşmıştır. Ancak bu gelişmeler beraberinde birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Değerli maden stoklarındaki artış sonucunda başta İspanya olmak üzere bütün Avrupa ülkelerinde fiyatlar genel düzeyinin yükselmesi bu sorunlardan biridir. Bu olgu Avrupa’da, tüccar kesiminin önemli sermaye birikimi elde edip, zenginliğini artırarak, bir anlamda kapitalizmin gelişmesine olanak sağlarken (Özyüksel, 1993: 58), aynı gelişmeye maruz kalan doğu Akdeniz ve Asya ülkelerinde önemli tahribatlara neden olmuştur. Ancak Pamuk (1990: 91), Avrupa’daki bu fiyat hareketlerinin sadece para arzındaki artışla açıklanamayacağını öne sürmektedir. Ona göre, para arzının da etkisi olmakla birlikte, asıl neden arz talep dengesindeki bozulmadan ileri gelmektedir. Gerçekten bir diğer sorun olarak ileri sürebileceğimiz, onaltıncı yüzyıldan itibaren artan nüfus, gıda maddeleri başta olmak üzere mal hizmetlere olan talebi artırmış, özellikle tarımsal üretim nüfus artışının oldukça gerisinde kalmıştır. Kapitalizmin ilk krizi diyebileceğimiz bu gelişme, Batının yayılma politikaları sonucu artan ekonomik genişlemenin gölgesinde kalmış, dünya ekonomisi hızla büyüme sürecine girmiştir.

Artık iyice gün yüzüne çıkmaya başlayan bu yeni dünya görüşü çerçevesinde oluşan iktisadi değişim, pazar ilişkilerini ön plana çıkaran yeni bir üretim tarzı ağırlık kazanmasıyla sonuçlanmıştır. Ticaretin gelişmesiyle birlikte, kapitalizm olarak anılacak olan bu yeni tarz, Rönesans hareketinin yol açtığı bilimsel devrimle birleşerek sınıai kapitalizm haline dönüşmeye başlamıştır (Kılıçbay, 1985: 147). Bu devrim, kapitalizm öncesi küçük üretim tarzının sermayenin etkisine girmesi ve

fabrikalardaki büyük çaplı kollektif üretim birimlerine dayalı olarak, teknik üretim sürecinin gerçekleşmesini sağlaması bakımından önemlidir (Dobb, 1992: 18). Aynı zamanda kapitalizmin bilimsel bir nitelik kazanması da, teknolojinin gelişmesi ve etkin biçimde kullanılmasıyla, üretim tarzında verimlilik, akılcı ve bilimsel ilkeler çerçevesinde gerçekleşmiştir (Dobb, 1992: 268). Teknolojik sıçrama, dünya ticaretini genişletirken, dünya ekonomisinin hiyerarşik yapısını güçlendirmiştir. Bu yapının üst tabakasını kapitalist üretim tarzının egemen olduğu sanayileşmiş Avrupa ülkeleri oluştururken, alt tabakada ise kapitalizm öncesi üretim tarzlarının egemen olduğu üçüncü dünya ülkeleri yer almaktadır (Pamuk, 1990: 153).

3. Kapitalizmin Uzun Dalgaları

Kapitalizmin gelişim sürecine bakıldığında zaman bazı dönemler büyük bolluk bazı zamanlar ise büyük kıtlık dönemlerinin olduğu görülmektedir. Kıtlık zamanları genellikle krizler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapitalizm de bir ekonomik sistem olarak bu döngülerden bağımsız değildir. Bazı dönemler büyük genişleme bazı zamanlar ise büyük krizler kendisini göstermektedir. İşte bu döngüleri anlama çabası kapitalizmin uzun dalgalar teorisinin gündeme gelmesine yol açmıştır.

Kapitalizmin uzun dalgaları teorisi yaklaşık olarak 1920'lerde ortaya çıkmıştır. Temel mimarı olan Nikolay Kondratieff bir Rus iktisatçıydı. Kondratieff muhafazakâr sayılabilecek bir iktisatçıydı. Hemen ardından diyalektik olarak uzun dalgalar konusunda Marksist okuldan Leon Troçki tezlerini ileri sürmüştür. Yine 20. yy.'da Troçki'yi takip eden Ernest Mandel'de uzun dalgalar konusunda tezlerini belirlemiştir. Yine Kondratieff ile Troçki'yi takiben Joseph Schumpeter uzun dalgalar konusunda tezlerini 1930'larda inşa etmiştir. Schumpeter ise liberal kökenli bir iktisatçıydı. Böylece uzun dalgalar konusunda, politik görüşlerden temel bulan, üç okul ortaya çıkmıştır;

- Nikolay Kondratieff ve Muhafazakâr tezler
- Joseph Schumpeter ve Liberal tezler
- Leon Troçki ve Marksist tezler

Marshall'da bu üç okula dikkat çekmekte ve bu üç okulun temel aldığı faktörü belirlemektedir. Buna göre (Marshall, 1987);

- Birinci okul; "Fiyat Döngü Teorisi" ve teorisini Nikolay Kondratieff
- İkinci okul; "Yenilik Teorisi" ve teorisini Joseph Schumpeter
- Üçüncü okul; "Marksist Teori" ve teorisini Leon Troçki'dir.

Kondratieff teorisi malların fiyat endekslerine dayanmaktadır. Fiyat serileri sonucu uzun dalga teorisi ortaya çıkmıştır. Fiyat artış endeksi sonucu Kondratieff, 1789 ile 1920 arası uzun dalgaları keşfetmiştir. Her dalga bir çıkış bir de iniş olmak üzere yaklaşık 50-60 yıllık periyotlar halinde ilerlemektedir (Marshall, 1987: 21).

Kondratieff, kapitalizmde üç tip çevrim olduğunu belirtiyor. Bunlardan ilki; 1,5 ile 3 yıllık çok kısa çevrimlerdir. Diğerleri 7 ile 11 yıllık çevrimlerdir. Bunlar ara çevrimlerdir. Son olarak 50 yıllık uzun çevrimler vardır. Bunlar kapitalizmin uzun dalgalarıdır (Kondratieff, 2010: 13).

Kondratieff, İngiltere, Fransa ve ABD'nin fiyat endekslerini incelemiştir. Bu alanda verilerin ancak 18. yy'a kadar gittiğini belirtmiştir. İlk dalga yukarı doğru hareketi 1789'dan başlamış ve 1814'e kadar yaklaşık 25 yıl sürmüştür. Aşağı doğru hareketi ise 1814'den başlamış 1849'a kadar sürmüştür. Bu da 35 yıllık bir hareketi içermektedir. Dolayısıyla ilk dalga hareketi yaklaşık 60 yıl sürmüştür (Kondratieff, 2010: 17). İkinci dalga yukarı hareketi 1849'da başlar ve 1873'de biter. Bu 24 yıllık bir süredir. İkinci dalga aşağı hareketi 1873'de başlar 1896'da biter. Bu ise 23 yıllık dönemdir.

İkinci dalganın toplam süresi 47 yıldır (Kondratieff, 2010: 18). Üçüncü dalganın genişleme dönemi 1896'da başlar ve 1920'de son bulur. Üçüncü dalganın yükselişi 24 yıllık bir dönemdir (Kondratieff, 2010: 18). Kondratieff üçüncü dalganın düşüş dönemini görememiştir.

Kondratieff'e göre uzun dalgalar teorisi sonucu elde edilen sonuçlar (Kondratieff, 2010: 29);

- Uzun dalgalar, daha kısa olan ara çevrimler ile aynı karışık dinamiği içerir. Uzun dalgaların varlığı ara çevrimleri güçlendirir. Uzun dalgalara göre; çok sayıda refah yılı yükselme dönemi görülür ve depresyon düşüş dönemi yaşanır.

- Uzun dalgalar resesyona girdiği zaman tarımda da uzun süreli kıtlık ortaya çıkmaktadır.

- Uzun dalgalar resesyona girince üretim ve iletişim tekniklerinde önemli buluş ve icatlar yapılmaktadır.

- Uzun dalga genişlemesinin başında altın üretimi artar ve emtia piyasası sömürge faaliyetleri ile genişler.

- Uzun dalgaların yükselme dönemi savaşlar ve devrimler gözlemlenir.

Kondratieff uzun dalgalar sonucu ortaya çıkan gelişmelerin, tarımda kıtlık, üretim ve iletişim tekniklerinde buluş, altın üretimi ve savaşlar ve devrimler, dışsal ve rastlantısal değil içsel birer özellik olduğunu belirtir (Kondratieff, 2010: 32).

Kondratieff uzun dalgaların iktisadi kalkınmada önemli bir unsur olduğunu ve bu unsurun etkilerinin toplumsal ve iktisadi yaşamın tüm temel alanlarında görüldüğünü belirtmektedir. Ekonomik faaliyetlerin ilerleyişi kalkınmaya sebep olmaktadır ancak bu kalkınma sadece ara dalgalardan değil aynı zamanda uzun dalgalardan oluşmaktadır (Kondratieff, 2010: 37).

Kondratieff'in uzun dalgaları (Marshall, 1987: 22);

Kondratieff'in Uzun Dalgaları: Dönem ve Süreleri;

UZUN DALGA	DÖNGÜNÜN YÖNÜ	PERİYOD	DÖNGÜNÜN SÜRESİ
I	Yukarı	1789-1814	24 Yıl
	Aşağı	1814-1849	35 Yıl
II	Yukarı	1849-1873	24 Yıl
	Aşağı	1873-1896	23 Yıl
III	Yukarı	1896-1920	24 Yıl
	Aşağı	1920-	-

Schumpeter ise Kondratieff'in en büyük destekçisi olmuştur. Schumpeter 1911'de ilk teorisini, girişimci aktivitesi, gerçekleştirmiştir. Girişimci yenilik yapmaktadır. Bu yenilik yeni tekniklerde, yeni mallarda ve yeni iş metotlarında görülmektedir. Buradan iş döngülerini bulan Schumpeter bu aşamaları yaratıcı yıkım olarak adlandırmaktadır (Eklund, 1980: 392).

Schumpeter, 1930'larda, uzun dalgalar veya döngülere işaret etmiştir. Değişim için faktörler içseldir. Yenilik, üretim fonksiyonunun araçlarıdır. Yenilik yeni üretim fonksiyonunun kuruluşu

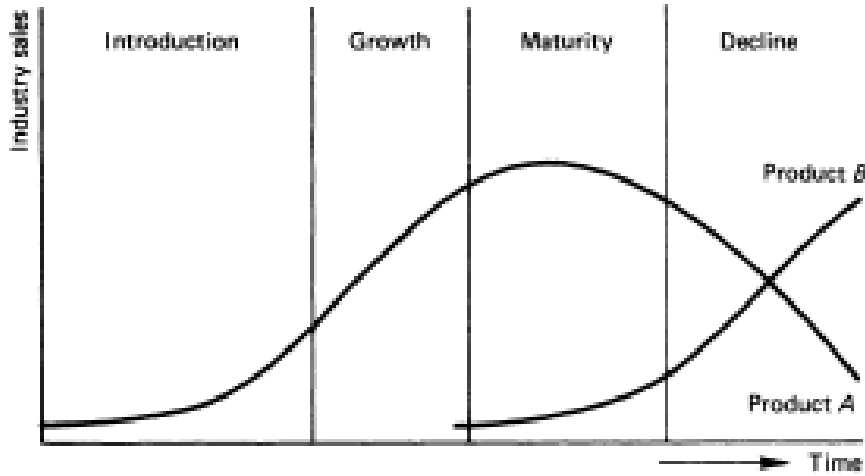
olarak tanımlanabilir. Bu yeni mal, yeni organizasyon biçimi ve yeni pazarların açılışı anlamına gelmektedir. Yenilik, üretim için faktörleri yeni şekilde birleştirir (Schumpeter, 1939: 84). Ayrıca ürün, süreç, deneyim, pazarlama gibi alanlarda yenilik, ticari karlılığın artması içinde gerekli bir unsurdur. (Demir, 2016: 313).

Yenilik teknolojik çeşit demektir. Fiziksel marjinal üretkenlik, yeniliğin yokluğunda, azalmak zorundadır. Yenilik bu eğriyi bitirir ve yeni bir eğriye yol açar. Yeni eğri daha fazla üretim artışı gösterir. Bütün örneklerde geçiş, eski eğriden yeni eğriye geçiş ile yapılır ve daha fazla çıktı artışına neden olmaktadır (Schumpeter, 1939: 84).

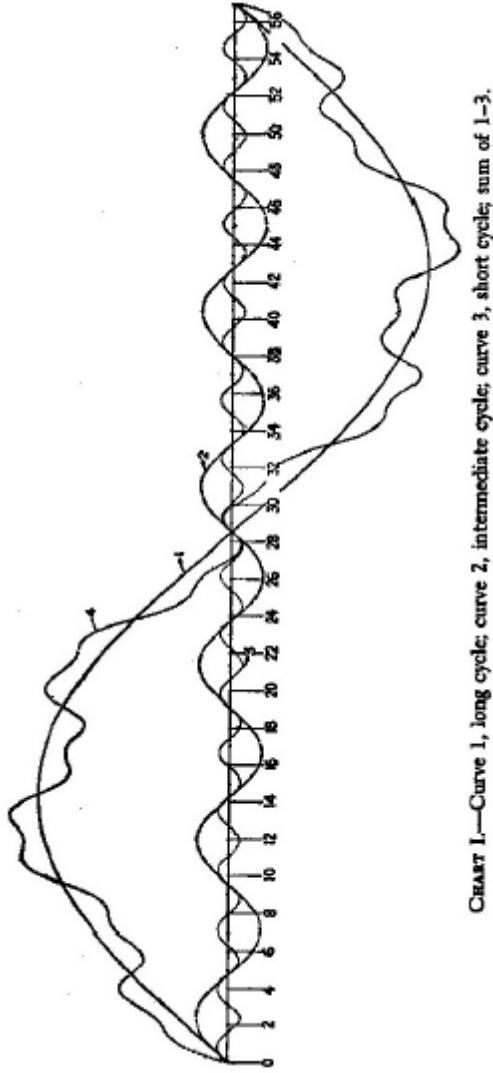
Yenilik, parasal maliyet ile tanımlanabilir. Bireysel firmaların toplam maliyeti, yeniliğin yokluğunda, çıktılarda artmaktadır. Eğer üretim faktörlerinin fiyatları düşmemişse ve çıktı miktarının maliyeti düşmüşse bir yerlerde yenilik vardır. Eski toplam veya marjinal maliyet eğrisi ortadan kalkmış ve yenisi yerini almışsa yenilik söz konusudur (Schumpeter, 1939: 85).

Yenilik için girişimci önemlidir. Girişimci ile şirket menajeri arasında fark vardır. Menajer kurulu hatlar üzerinde çalışır ve girişimci ve menajerlik fonksiyonlarını kendi üzerinde toplamıştır. Girişimci ise yenilikleri uygular ve sadece girişimcilik faaliyeti yürütür. Girişimci, üretimin yeni sürecini tanıtır (Schumpeter, 1939: 100). Schumpeter'e göre girişimcilik, kurumsal bir gerekliliktir aynı zamanda. Kurumların ileriye taşınması ve farklılaştırılması için tüm fırsatlar yeniliğe yönlendirilmelidir. (Armağan, 2013: 52).

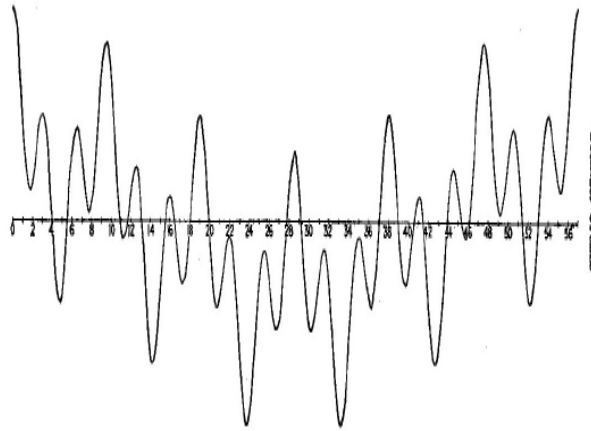
Schumpeter'den sonra Schumpeter'in görüşlerine ekler yapan neo-Schumpeteryan görüşler ortaya çıkmıştır. Onlara göre uzun dalga (Marshall, 1987: 35);

Schumpeter'e göre ekonomik evrim süreci konjonktürel dalga üretir. Zaman serilerine bağlı uzun dalgalar aşağıdaki gibidir (Schumpeter, 1939: 175);

Yine bu uzun dalgalara bağlı iş çevrimleri (Schumpeter, 1939: 176);

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/24

Schumpeter, *Business Cycles* (1939) çalışmasında kısa dalgalar olarak anılan Juglar ve Kitchin ile uzun dalga teorisini Kondratieff'in çevrimini üç tip döngü biçimi olarak göstermeyi amaçlamıştır. Kondratieff döngüsü 48-60 yıllıktır, Juglar'ın döngüsü 9-10 yıldır ve Kitchin'in döngüsü ise 40 aydır. Böylece bir Kondratieff döngüsü altı Juglar döngüsü ve bir Juglar döngüsü de üç Kitchin döngüsü içermektedir (Eklund, 1980: 393).

Schumpeter de Kondratieff gibi her döngünün teknolojik yeniliğe yol açtığını belirtmektedir. Birinci döngü; 1787'den 1842'e kadar sürmekte ve yenilik olarak çağ açıcı yeniliklere neden olmakta ve bu da endüstri devrimine sebep olmuştur. İkinci döngü; 1843'den 1897'e kadar sürmekte ve yenilik olarak demiryolu yapımını getirmiştir. Üçüncü döngü; 20. yy başı başlamış ve yenilik olarak araba ve elektrik endüstrisini gerçekleştirmiştir (Eklund, 1980: 394).

Marksist okulun temsilcisi Troçki de uzun dalgalar tartışmasına katılmıştır. Troçk, Kondratieff ve Schumpeter'e eleştirel olarak uzun dalgalar teorisini sınıf savaşımına dayandırmıştır. Ekonomik konjonktürün –boom-depresyon-kriz- salınımları periyodik dürtülerdir ve niceliksel ve niteliksel değişikliklere yol açmaktadır. Aynı zamanda bu salınımlar politik alanda yeni biçimlere yol açmaktadır. Hâkim sınıfların gelirleri, devlet bütçesi, ücretler, işsizlik ve dış ticaret oranları vs. ekonomik konjonktüre bağlıdır ve bunun da politika üzerinde direkt etkisi vardır. Politik etkilerden; politik partilerin tarihi ve devlet kurumları vs. gibi politik etkileri ekonomik döngülerden anlayabiliriz (Troçki, 1923).

Ekonomik dalgalar birçok şeyi açıklamakla birlikte kapitalizm tamamen periyodik dönülerin tekrarından karakterize edilmemektedir. Yoksa bu durumda kapitalizm basit bir tekrar olurdu ve dinamik karakterini kaybederdi. Ticari-endüstriyel döngüler farklı zamanlarda farklı karaktere sahiptir. Döngüler arasında temel farklılık kriz ve boom arasında niceliksel ilişkilerdir. Eğer boom aşaması önceki krizin yıkımını onarırsa kapitalizm ilerler. Kriz aşaması ise üretici güçlerin daralmasına yol açmaktadır. Boom ve krizi birbirini zorlayarak ekonomide geçici bir denge kurmaktadır (Troçki, 1923).

Enerjik kapitalist gelişme çağı politikada, hukukta, felsefede- önemli özelliklere sahiptir. Bu dönem ekonomik daralma çağından keskin bir şekilde farklıdır. Bir dönemden ötekine geçiş doğal olarak sınıflar ve devletlerarasında sarsıntıya yol açmak zorundadır. Büyük tarihsel karışıklıklar, devrimler ve savaşlar bu dönemde gerçekleşmektedir (Troçki, 1923).

Troçki, ekonomik gelişmenin küçük döngüleri ve büyük döngüleri olduğunu belirtmektedir. Kondratieff'e benzer şekilde küçük döngüler 10 yıl ve büyük döngüler ise 50 yıllıktır. Küçük döngüler kapitalizmin iç dinamikleri tarafından şartlandırılmaktadır (Troçki, 1923).

Kapitalist uzun döngüler eğrisinin, Kondratieff'in aksine, karakteri ve süresi kapitalist güçlerin içsel değil dışsal dinamikleri tarafından şekillendirilmektedir. Kapitalizm tarafından yeni ülkeler ve kıtaların kazanımı, yeni doğal kaynakların keşfi ve savaşlar ve devrimler döngünün karakterini ve çağlarını belirlemektedir (Troçki, 1923).

Marksist okul temsilcisi Troçki'den sonra yine onu izleyen Ernest Mandel ve uzun dalgalar teorisini incelemek de gerekliliktir. Mandel, Marksist okul için uzun dalgalar analizinde fiyat ve para hareketlerinin önemli olmadığını belirtir. Marksist okul için sermaye birikimi yasalarının önemli olduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla uzun dalgalar analizi için önemli olan meta üretimi ve meta satışına ilişkin hareketlerdir (Mandel, 1991: 15).

Uzun dalgaların genişleme dönemi ortalama kâr oranının düşme eğilimine karşı koyan güçlerin şiddetli ve eş zamanlı işleyiş gösterdiği zamanlardır. Daralan uzun dalgalar ise ortalama kâr oranının düşme eğilimine karşı koyan güçlerin daha az daha zayıf oldukları dönemdir (Mandel, 1991: 19).

Uzun dalgaların bir döneminden diğerine geçişi iktisat dışı faktörler etki etmektedir. Bu faktörler; fetih savaşları, kapitalist etki alanının genişlemesi, kapitalistler arası rekabet, sınıf savaşı, devrimler ve karşı devrimler vs. kapitalist üretim tarzını biçim veren tüm bu köklü değişiklikler kapitalist büyümede önemli değişikliklere yol açmaktadır (Mandel, 1991: 24).

Teknolojik yenilikler de uzun dalgalarda önemlidir ancak bu yenilikler de kâr oranlarına bağlıdır. Daralma uzun dalgası dönemi kâr beklentisi düşük olduğu için teknolojik yenilik görülmez. Kâr oranında yükseliş başlayınca sermaye karşısında icatlar yığını bulur ve bu da yeniliğe yol açar. Teknolojik devrim uzun sürelidir. Sermaye artışı teknolojik yenilik ile birlikte gelişir ve bu da sermaye birikimine yol açar (Mandel, 1991: 26).

Mandel genişleyici veya daraltıcı uzun dalgalar dönemi boom ve kriz dönemlerinin farklı farklı olduğunu belirtmektedir. Genişleyici uzun dalga dönemi boom dönemi daha uzun kriz dönemi daha kısadır. Daralan uzun dalga dönemi ise boom dönemi kısa ancak kriz dönemi uzundur. Ampirik olarak 1874-1894 daralan uzun dalga sırasında 6 yıllık yükseliş karşın 15 yıl kriz olmuştur. 1895-1913 uzun dalgası sırasında 15 yıllık yükseliş karşılık 4 yıl kriz gözlenmiştir (Mandel, 1991: 28).

4. Sonuç

Kapitalizm ortaya çıktığı dönemden -bazı görüşlere göre 12. yy bazı görüşlere göre 15. yy- itibaren sürekli tartışma konusu olmuştur. İnsanlığa getirdiği fayda ve maliyetler açısından tartışma konusu olmuştur. Aynı zamanda kapitalizmin gelişme çizgisi de tartışma konusu olmuştur. Bir bütün olarak kapitalist üretim tarzının evrimi inceleme konusu olmuştur.

Bir bütün olarak kapitalist üretim tarzı gözlemlendiği zaman belli periyotlarla refah yarattığı belli dönemlerde krize girdiği ve belli zamanlarda ise daralma aşamasına girdiği tespit edilmiştir. Bu süreç ise kapitalizmin dalgalar şeklinde evrildiği anlayışına yol açmıştır. Bu noktadan hareketle kapitalizmin bir sistem olarak evrimi teorilere konu olmuştur. Bu çalışmada işte kapitalizmin yarattığı uzun dalgalar incelenmiştir.

Kapitalizmin uzun dalgaları teorileri içinden üç teorisyen önemlidir; Kondratieff, Troçki ve Schumpeter. Üç teorisyen farklı yaklaşımlara sahip olmakla birlikte şu ortak noktaya varmışlardır: kapitalizm genişleme, daralma ve kriz şeklinde dalgalar şeklinde ilerlemektedir. Bu dalgalar yaklaşık 50-60 yıllık bir dalga şeklinde gerçekleşmektedir. 20-25 yıllık bir genişleme ardından 20-25 yıllık bir daralma ve bunu takiben bir kriz şeklinde dalga halinde kapitalist sistem hareket etmektedir.

Kondratieff uzun dalgaları ilk teorikleştiren düşünürdür. Kondratieff uzun dalgaları fiyat endekslerine göre belirlemiştir. Fiyat artışları ile birlikte birikim artmakta ve genişleme dalgasına yol açmaktadır. ardından fiyat düşüşleri ile birlikte daralma dönemi başlamaktadır. Bu daralma aşamasını ise bir kriz dönemi izlemektedir.

Schumpeter, inovasyonun kapitalizmin gelişmesine yol açtığını belirtmektedir. İş çevrimleri inovasyonlar ile birlikte ilerlemektedir. İnovasyon yeni örgütlenme biçimi ve yeni pazarlar anlamına gelmektedir. Kapitalizm işte bu şekilde dalgalar şeklinde ilerlemektedir.

Troçki Marksist okulun temsilcisi olarak uzun dalgaların sınıf savaşımına bağlı olduğunu belirtmektedir. Kapitalizm kısa ve uzun döngüler şeklinde ilerlemektedir. Savaşlar, devrimler bu dalgalara dışsaldır. Ancak Troçki'ye göre bu dalgaların bir sonu vardır ve bu son aşamadan sonra kapitalizm yıkılacaktır. Çünkü dalgaların süresi sürekli olarak kısalmaktadır ve bu kısalma süreci sonucu sistem sürekli kriz üretmektedir.

Kapitalizmin uzun dalgaları teorilerinin bir sonucu da genişleme dönemleri savaş ve teknolojik yeniliklerin ortaya çıkışıdır. Kondratieff'e göre kriz dönemleri öncesi gerçekleşen daralma dönemleri teknolojik icatlara yol açarken Mandel'e göre kriz dönemlerinin ardından gelen genişleme

dönemleri sermaye birikimi artmaktadır. Bu artış teknolojik yeniliklere yol açmaktadır. Teknolojik yenilik sermaye artışı ile birlikte sermaye birikimine yol açmaktadır.

Üç iktisadi yaklaşımın her olguda olduğu gibi siyasi sonuçları vardır. Kondratieff muhafazakar bir iktisatçıydı ve kapitalizmin uzun dalgalar şeklinde ilelebet varlığını koruyacağını ileri sürmüştür. Schumpeter liberal bir iktisatçı olarak biraz kötümser bir tavırla kapitalizmin son bulacağını savunmuştur. Troçki ise Marksist bir teorisyen olarak kapitalizmin yıkılacağını vurgulamıştır. Kapitalist üretim tarzının akıbetini şu andan bilmek biraz zor olmakla birlikte bugün için varlığını genişleme, daralma ve krizlerle sürdürdüğü bir gerçekliktir.

KAYNAKÇA

- Armağan, Ahsen, (2013). "Girişimcilik Ve Otonomi (Özerklik) İlişkisi: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma", *Turkish Studies*, Volume 8/12, Ankara.
- Capra, Fritjof, (1992). *Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası*, Çev. Mustafa Armağan, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Demir, A. Zeki, (2016). "Girişimcilik, Yenilik ve İş Melekleri", *Turkish Studies*, Volume 11/2, Ankara.
- Demirel, Demokan, (2013). "Max Weber'in Sosyoloji Kuramı", *Turkish Studies*, Volume 8/12, Ankara.
- Dobb, Maurice, (1992). *Kapitalizmin Gelişmesi Üzerine İncelemeler*, Çev. F. Akar, İstanbul: Belge Yayınları.
- Eklund, Klaus, (1980). "LongWaves in the Development of Capitalism", *KTLOS içinde* Vol 33, pp. 383-419
- Kılıçbay, M. Ali, (1985). "Osmanlı Batılılaşması", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, c. 1.
- Kızılkaya, Ertuğrul, (2010). *Yaratıcı Girişimci Schumpeter'in İktisadi Değişim Modeli*, Derin Yayınları, İstanbul.
- Kondratieff, N. D., (2010). *İktisadi Yaşamın Uzun Dalgaları*, çev. Uğur Selçuk Akalın, Kalkedon Yayınları, İstanbul
- Mandel, Ernest, (1991). *Kapitalist Gelişmenin Uzun Dalgaları*, çev. Doğan Işık, Yazın Yayıncılık, İstanbul
- Marshall, Michael, (1987). *LongWaves of Regional Development*, Macmillan, London
- Özyüksel, Murat, (1983). *Feodalite ve Osmanlı Toplumu*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayını.
- Pamuk, Şevket, (1990). *100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Sayar, Ahmet Güner, (2001). *Osmanlıdan 21. Yüzyıla*, İstanbul: Ötüken Yayınları
- Schumpeter, Joseph A., (1939). *Business Cycles*, Mc-GrawHill, New York
- Trotsky, Leon, (1923). *The Curve of Capitalist Development* (www.marxists.org/archieve/trotsky/1023/04/capdevel.htm). Erişim Tarihi: 20/04/2017, 14:45
- Wallerstein, I., R. Kasaba, ve H. Deceli, (1983). "Osmanlı İmparatorluğunun Dünya Ekonomisi İle Bütünleşme Süreci", *Toplum ve Bilim*, s. 23.
- Weiss, Linda ve J.M. Hobson (1999). *Devletler ve Ekonomik Kalkınma*, Çev: Kıvanç Dünder, Ankara: Dost Kitabevi
- Zimmerman, Carle C. (1964). *Yeni Sosyoloji Dersleri*, Çev. Amiran Kurktan, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.